
Voorschot op het eschaton

De Heilige Geest als onderpand

G.C. Vreugdenhil

1. Een eerste begin

In mijn werk aan het seminarie van de Evangelische Theologische Faculteit in Concepción/ Santiago (Chili) als docent Oude Testament kreeg ik veel met studenten uit pentecostale gemeenten te maken. Zij spraken over de actieve tegenwoordigheid van de Heilige Geest in hun persoonlijke leven en in de gemeente op een manier die anders was dan ik vanuit mijn traditie en theologische studie had meegekregen. De grote nadruk op de tegenwoordigheid van de Geest zette voor mijn gevoel het theologoumenon 'Woord en Geest' en het 'reeds en nog niet'-karakter van het Koninkrijk onder druk. Het volle accent kwam te liggen op de 'Geest' en op het 'nu'. Naast verlegenheid, riep dit alles ook verlangen op. In deze meditatie geef ik aan wat voor mij in het gelovig luisteren naar de Schriften van blijvend belang is geworden in het nadenken over de vragen die hier liggen.

2. De Geest als eschatologisch geschenk

De komst van de Heilige Geest met Pinksteren is voluit een eschatologische gebeurtenis. De gave van de Geest is het teken dat de laatste dagen zijn aangebroken (Hand. 2:17; Joël 2:28). Op grond van het heil van Christus in kruis en opstanding, is de weg voor de komst van de Geest vrij gemaakt. De Geest laat de gelovigen delen in het volbrachte werk van Christus. De prediking van het evangelie en de belofte van de Heilige Geest (Hand. 2:38) zijn het zichtbare bewijs dat een nieuwe *aeon* is aangebroken. Waar de prediking gehoor vindt en geloofd wordt, breekt deze nieuwe *aeon* door in levens van mensen; daar waar de Geest wedergeboorte en bekering, vergeving en vernieuwing, genezing en herschepping uitwerkt. Daarom kan Paulus zeggen: 'als iemand in Christus is, is hij een nieuwe schepping: het oude is voorbijgegaan, zie, alles is nieuw geworden' (2 Kor. 5:17).

Dit nieuwe moet begrepen worden als de doorbraak van de nieuwe *aeon*, de nieuwe bedeling, in het leven van mensen. Elke christen maakt sinds zijn wedergeboorte deel uit van twee werkelijkheden. Hij deelt in de oude *aeon*, die gestempeld is door zonde, dood en strijd, maar dankzij het werk van de Geest van Christus maakt hij ook deel uit van de nieuwe *aeon*, de werkelijkheid van

Gods koninkrijk en het nieuwe leven dat sinds de opstanding van Christus aan het licht is gekomen. Dit geeft aan het leven van een christen een geweldige dynamiek, want hij bevindt zich in het krachtenveld van Gods koninkrijk enerzijds en het rijk van de duisternis anderzijds. De nieuwe heilstijd die is aangebroken zet het leven van de gelovige in het licht van Gods nieuwe toekomst. Hij weet als geen ander dat de oude bedeling op haar einde loopt en dat de nieuwe *aeon* van Christus zal overwinnen. Wie het evangelie (Woord van de Waarheid) heeft gehoord en geloofd, ontvangt de Heilige Geest als Gods geschenk uit de toekomst (Hand. 2:38; Ef. 1:13; Rom. 8:23). De nieuwe bedeling is de bedeling van de Geest (2 Kor. 3:6). Voor Paulus is dit eschatologische geschenk van de Geest de garantie dat God al zijn beloften zal waarmaken en de nieuwe *aeon* zeker zal doen aanbreken. In de gave van de Geest komt de nieuwe bedeling van God het menselijke leven binnen. De Heilige Geest is het onderpand daarvan, de *prolepsis* van het eschaton.

3. De Geest als onderpand of voorschot

Hoe Paulus de komst van de Geest heeft geduid, blijkt helder als we inzoomen op de drie teksten waarin hij over de Heilige Geest als onderpand spreekt. De Griekse term *arrabōn* die Paulus gebruikt, is afkomstig uit de wereld van de handel en kan een drietal betekenissen hebben: (1) hij kan gebruikt worden voor een eerste aanbetaling van een groter bedrag dat later zal volgen. Een deel van de schuld wordt hiermee vereffend en de aanspraak op wat nog uitstaat erkend; (2) als waarborgsom of handgeld kan het een mondelinge of schriftelijke overeenkomst bekrachtigen. Wat met elkaar afgesproken wordt, wordt in het geld bezegeld; en (3) iemand kan de ander een onderpand geven bij het afspreken of sluiten van een overeenkomst, dat als de overeenkomst een feit is teruggegeven wordt. Het is goed mogelijk dat voor Paulus de economische achtergrond van deze term in zijn denken over de Geest meespeelt. In de aanduiding van de Geest als onderpand ligt de gedachte besloten van garantie, van een belofte die nagekomen wordt. We hoeven er niet aan te twijfelen dat we het beloofde, de volle erfenis, later ook daadwerkelijk zullen ontvangen. Toch is met het begrip 'garantie' nog niet alles gezegd. Dat wordt duidelijk als we de drie teksten in afzonderlijke context nader bekijken.

In 2 Korinthe 1:21-22 schrijft de apostel: 'En Hij Die ons met u bevestigt in Christus en ons gezalfd heeft, is God, Die ons ook verzegeld heeft en het onderpand van de Geest in onze harten gegeven heeft'. Zegels in de Oudheid konden dienen als teken van eigendom. Wanneer bepaalde voorwerpen een zegel droegen, behoorden ze toe aan de eigenaar van het zegel. Droeg een brief een zegel van iemand, dan was het duidelijk dat de inhoud ervan authentiek en dus ook betrouwbaar was. De verzegeling die Paulus hier bedoelt, bestaat

uit de komst van de Heilige Geest in de harten van de gelovigen en ook van de apostel zelf. Paulus had het verwijt gekregen, dat hij wispelturig was en steeds weer zijn reisplannen wijzigde. Daarom vond men het moeilijk om de apostel te vertrouwen en de boodschap die hij bracht te aanvaarden. In 1:15-2:4 verdedigt de apostel zich onder andere met een beroep op de Heilige Geest. De gelovigen hoeven aan hem niet te twijfelen. Hij staat in dienst van God en net als zij deelt ook hij in de zalving van de Geest. Samen zijn ze het eigendom van God en van Christus. Als bewijs daarvan heeft God zijn zegel op hen gezet. Ze hebben het teken van het goddelijk eigendomsrecht ontvangen. De Geest is tevens het onderpand van het toekomstige heil dat de gelovigen te wachten staat en waarnaar ze zich mogen uitstrekken. Hoe trinitarisch Paulus in zijn denken is, blijkt wel als hij in zijn betoog zowel God de Vader (vers 18,21) als Christus de Zoon (vers 19,20) als de Heilige Geest (vs.22) noemt. Ze zijn de drie getuigen die hij opvoert om zijn oprechtheid te bewijzen.

In 2 Korinthe 5 komt de term *arrabōn* in een heel andere context voor. Daar spreekt de apostel over de fragiliteit van het menselijke leven tegenover de dreiging van de dood. Zo schrijft Paulus: 'Want ook wij, die in deze tent zijn, zuchten omdat we het zwaar te verduren hebben; wij willen immers niet ontkleed, maar overkleed worden, zodat het sterfelijke door het leven wordt verslonden. Hij nu Die ons hiervoor heeft toegerust, is God, Die ons ook het onderpand van de Geest gegeven heeft. Wij hebben dus altijd goede moed' (2 Kor. 5:4-6a). Het aardse bestaan, de uiterlijke mens, lijkt op een tent die snel kan worden afgebroken. Het is kwetsbaar en vergankelijk, gestempeld door de oude *aeon* van zonde en dood. Tegelijk is in het leven van de gelovige de nieuwe *aeon* ook realiteit. De inwendige mens wordt dagelijks vernieuwd en verlangt vurig naar de nieuwe woning in de hemel. Zo is de mens speelbal van de neerwaartse kracht van de oude bedeling en de opwaartse kracht van de nieuwe *aeon*. Het is om moedeloos van te worden. Toch is dat niet de teneur van deze passage. Tot drie keer toe zegt de apostel dat we de moed niet hoeven te verliezen. 'We hebben dus altijd goede moed'! Hoe kan dat? Wat is daarvan het geheim?

God heeft ons hiervoor toegerust zegt Paulus door ons het onderpand van de Geest te geven. Meer nog dan de garantie dat ons aardse geschonden lichaam straks overkleed zal worden met een verheerlijkt lichaam en dat we zullen delen in de hemelse heerlijkheid, is de gave van de Geest ook nu al van groot belang. De Geest is namelijk aan de gelovigen gegeven met het doel, dat zij in het heden al iets van die heerlijke toekomst zullen ervaren. De Heilige Geest laat de gaven van het eschaton nu al neerdalen in het broze en zwakke menselijke bestaan. De Geest stort in onze harten de liefde van God uit (Rom. 5:5), geeft zekerheid dat we kinderen van God zijn (Rom. 8:14-15; Gal. 4:6),

versterkt het verlangen naar levensheiliging, liefde, eenheid en blijdschap etc. (1Kor.12:13; Gal.5:22; Ef.4:3,4; 2Tes.2:13). Door de gave van de Geest heeft God ons toegerust om het in de aardse bedeling vol te houden.

Ten slotte komen we de term 'onderpand' ook tegen in Efeze 1. De periokoop van 3-14 is een grote lofzang op de rijkdom die God in Christus aan de gelovigen schenkt. 'Op verheven toon wordt door Paulus een hele dogmatiek ontvouwd.'¹ In trinitarische toonzetting spreekt hij over verkiezing, verzoening, verlossing en verzegeling. De zegeningen komen van God de Vader en worden (door het geloof) in Christus ontvangen en door de Heilige Geest in de gelovige uitgewerkt. Het werk van de Heilige Geest en de zegeningen van God mogen nooit losgemaakt worden van Christus. Daarom klinkt steeds weer het refrein 'in Hem'. Wat de gelovigen ten deel is gevallen, heeft zijn grond in het heilswerk van Christus. Daarom begint Paulus zijn spreken over het onderpand ook zo: 'In Hem bent ook u, nadat u het Woord van de waarheid, namelijk het Evangelie van uw zaligheid, gehoord hebt; in Hem bent u ook, toen u tot geloof kwam, verzegeld met de Heilige Geest van de belofte, Die het onderpand is van onze erfenis, tot de verlossing die ons ten deel viel, tot lof van Zijn heerlijkheid' (1:13-14).

Ook hier weer het beeld van verzegelen. De gelovigen zijn door het ontvangen van de Geest het eigendom van God geworden. Door de prediking kwamen ze tot geloof in Christus. Het geloof van het individu en het bestaan van de gemeente zijn beide aan de Geest van Christus te danken. De gave van de Geest is voor de gelovigen een bron van zekerheid, want het is het begin van de erfenis, de definitieve verlossing van hun leven. Vanuit de inzet van de perikoop, de nadruk op alle geestelijke zegen in de hemelse gewesten, drukt *arrabōn* hier het begin van het hemelse leven uit dat vanuit het eschaton het aardse bestaan van de gelovigen binnenkomt.

Vanuit deze teksten is de gave van de Geest zowel garantie als begin van de nieuwe toekomst van God. Wanneer de apostel de gelovigen oproept om vervuld te worden met de Geest (Ef. 5:18), zit daar ook de gedachte in dat zij zich moeten uitstrekken naar een bredere en diepere inwerking van Gods Geest en naar de komst van Gods nieuwe toekomst in hun aardse bestaan. In feite is dat niets anders dan wat Jezus in de Bergrede al onderwees aan zijn discipelen in het Onze Vader: 'laat uw Koninkrijk komen'. Dat gebed betekent: 'regeer ons zo door uw Woord en uw Geest, dat wij ons hoe langer hoe meer aan U onderwerpen; bewaar uw kerk en breid haar uit; vernietig de werken van de duivel en elke macht die zich tegen U verheft, evenals alle boze plannen die tegen uw

1 L. Floor, *Efeziërs* (CNT), Kampen 1995, 44.

heilig Woord beraamd worden; totdat de volkomenheid van uw rijk aanbreekt, wanneer Gij alles zult zijn in allen' (HC zondag 48). In het 'hoe langer hoe meer' aan God onderworpen zijn van de gelovigen en in de uitbreiding van de kerk breekt het Koninkrijk baan op aarde, tegen alle verdrukking van Satan in. Wie Christus toebehoort, wordt in deze beweging van het koninkrijk meegenomen. De Geest die in de gelovige woont, doet hem zuchtend verlangen en zich uitstrekken naar de volkomen vernieuwing van mens en wereld.

4. Reeds en nog niet?

Het is met name het gebed om en het verlangen naar de volkomenheid van Gods rijk, naar de doorbraak van de nieuwe *aeon* in het heden, dat in de Chileense pinksterkerken het volle pond krijgt. Deze komst van het koninkrijk heeft voor hen een dubbele spits. In de eerste plaats heeft de uitbreiding van dit koninkrijk betrekking op een leven waarin God regeert en mensen de knie voor Jezus buigen. Daarom zijn de pinksterkerken ook zeer missionair ingesteld. 'Heel Chili voor Christus' is een leus die vaak te horen valt. De heerschappij van Christus breidt zich uit daar waar mensen Jezus erkennen als hun Redder en Heer. Tegelijk – en dat is het tweede – ziet men in het verlengde hiervan de komst van het koninkrijk vooral zichtbaar worden waar mensen worden genezen en bevrijd. Het zijn de tekenen en wonderen die het zichtbare bewijs vormen dat Gods Geest aanwezig is en werkt. De Geest stuwt de beweging van het koninkrijk niet alleen voort, Hij trekt ook de toekomst van God het heden in. Op dat laatste legt men in veel pinksterkerken het volle accent. De kracht van het missionaire getuigenis ligt hierin, dat men een God predikt die persoonlijk, reëel en machtig is. Een God die oneindig veel meer kan dan wij bidden en beseffen (Ef. 3:20). Deze geloofswetenschap is voor Paulus tegelijk ook geworteld in de ervaring, want hij voegt er in een adem aan toe 'overeenkomstig de kracht die in ons werkzaam is'.

Paulus had zelf als apostel ook ervaring met de tekenen en wonderen van het koninkrijk. Als hij in 1 Korinthe 2:4 zegt: 'mijn spreken en mijn prediking kwam ook niet met meeslepende woorden van wijsheid, maar met betoon van geest en kracht', dan duidt dat laatste in ieder geval ook op het feit dat door Paulus zelf tekenen en wonderen zijn verricht. Tegen alle menselijke wijsheid in, presenteert Paulus het bewijs van de waarneembare aanwezigheid van Gods Geest door de wonderen die de Geest bewerkt. Dat gaf aan zijn prediking extra kracht en dynamiek. Zo wijst Paulus in 2 Korinthe 12:12 op de tekenen van een apostel die door hem verricht zijn: 'tekenen en wonderen en krachten'. Op deze wijze had God de dwaze boodschap van de gekruisigde Christus bekrachtigd (zie ook Rom. 15:18-19 en 1 Tes. 1:5). Deze tekenen vergezelden ook de prediking van het evangelie door anderen (zie Hebr. 2:4). De

gelovigen in het Nieuwe Testament hadden één gebed: 'dat tekenen en wonderen geschieden door de naam van uw heilige knecht Jezus' (Hand. 4:30). Dat gebed werd door God op verschillende plekken en momenten verhoord (Hand. 2:43; 5:12,14). Treffend is ook wat Lucas schrijft: 'Zij verbleven daar dan lange tijd en spraken vrijmoedig, in vertrouwen op de Heere, die getuigenis gaf aan het Woord van zijn genade en tekenen en wonderen door hun hand liet gebeuren' (14:3).

Het accent op het 'hier en nu' van Gods koninkrijk vloeit voor veel pinkstergelovigen voort uit wat de Schrift over de apostelen en gelovigen van het Nieuwe Testament vertelt. De aanvankelijke aarzeling die ik bij dit accent op het 'reeds' van het koninkrijk had, kwam voort uit pastorale motieven. Immers, de praktijk liet ook nog zoveel gebrokenheid en onverhoorde gebeden zien. In de jaren overzee, merkte ik dat het *theologoumenon* 'reeds' en 'nog niet' bij mij vooral als een verklaringsmechanisme werkte. Als een gebed voor het oog niet werd verhoord of een situatie van gebrokenheid niet veranderde of een ziekte voortduurde, dan kwam dat *omdat* het koninkrijk nog niet in zijn volheid was gekomen. Met als gevolg dat ik mij bij de situatie neerlegde en mijn gebeden cirkelden vooral om het vragen van kracht en rust. God was blijkbaar niet van plan om genezing, bevrijding of verlichting te schenken. Nu nog niet althans. Het verklaringsmechanisme 'reeds' en 'nog niet' leidde meer tot theologische en geestelijke passiviteit en gelatenheid, dan tot een actief biddend ons inzetten voor de bredere en diepere doorbraak van Gods rijk op aarde. Zou dat in lijn zijn met het Onze Vader en met Gods bedoeling voor deze wereld?

Ik merkte ook dat mijn Chileense broeders en zusters met dit *theologoumenon* ook niet echt uit de voeten konden. Als ik het ter sprake bracht, was hun antwoord stevast: 'wat gebrokenheid, ziekte en lijden is, dat weten we, maar we verlangen en bidden dat God een keer brengt, want we geloven dat Hij machtig is'. Gaandeweg ben ik minder gaan spreken over het 'nog niet' van het koninkrijk en mij meer en meer gaan uitstrekken naar de doorbraak van Gods koninkrijk in het heden. Dit lijkt mij in lijn met Paulus en het Onze Vader.

5. Woord en Geest?

De openheid voor en nadruk op het werk van de Heilige Geest als voorschot van het eschaton in het heden, roepen ook vragen op naar de verhouding van Woord en Geest. In de gereformeerde traditie is de relatie tussen Woord en Geest grondig doordacht. Het kader van Woord en Geest vormt de ruimte waarbinnen de omgang van God en mens gestalte krijgt. De Geest is niet los verkrijgbaar, maar verbonden met het Woord en met Christus als het Levende Woord. De Geest als auteur van het Woord zorgt ervoor dat er vanuit het Woord wat met ons gebeurt. Het objectieve element van het Woord en het

subjectieve (persoonlijke) van de inwerking van de Geest kunnen niet zonder elkaar.

In de praktijk wordt Woord vaak gelijkgesteld met de Bijbel, met als gevolg dat de rol van de Geest soms versmald wordt tot verlichting van het verstand bij het lezen van de Bijbel. Wanneer het Woord opgevat wordt als het vleesgeworden woord Christus, wordt de rol van de Geest soms versmald tot een schijnwerper die het licht op Jezus laat vallen. In beide gevallen is de Geest ondergeschikt gemaakt aan het Woord. De Geest werkt alleen door het Woord. Maar lopen we zo niet het risico om het eigene (of bepaalde aspecten) van het werk van de Geest over het hoofd te zien? Kunnen we op deze wijze het 'betonen van geest en kracht' waar Paulus over spreekt, werkelijk recht doen?

Uit het bovenstaande valt eerder af te leiden dat er bij de apostel Paulus sprake was van een dubbele bediening. Enerzijds de bediening van het Woord (prediking van het evangelie) en anderzijds de bediening van de Geest (betoon van geest en kracht; tekenen en wonderen als teken van het apostelschap). Paulus verkondigde niet alleen het Woord, maar ging ook met mensen bidden en legde hen de handen op, waardoor de Geest hen aanraakte, vervulde, genas en bevrijdde. Een dubbele bediening, die van elkaar te onderscheiden maar niet te scheiden is. Beide veronderstellen ze elkaar en kunnen niet zonder elkaar. De bediening van het Woord kan niet zonder de Geest. De bediening van de Geest kan niet zonder het Woord.

In mijn herinnering is dat ook precies wat de eredienst van veel pinksterkerken kenmerkte: het Woord werd gepredikt in de samenkomst van de gemeente en tegelijk was er ruimte voor de bediening van de Geest. Deze ruimte werd in de eredienst onder andere ingevuld door persoonlijke voorbede (*ministry*), belijden van zonden, openheid voor het spreken van de Geest in gaven als profetie en tongentaal (eventueel met uitleg). Er was een diep en heilig ontzag wanneer de Geest zich in de gemeente manifesteerde. Een eredienst zonder deze zichtbare aanwezigheid van Gods Geest was onvolledig; er was een diep en gelovig besef dat de aanwezigheid van Gods Geest een *sine qua non* was voor het geestelijk leven van de gemeente.

In deze lijn ben ik steeds sterker gaan denken, omdat het mijn overtuiging is dat de kerk van Christus krachtiger zal worden als zij naast de bediening van het Woord ook de bediening van de Geest (persoonlijke voorbede, handoplegging, luisterend bidden et cetera) theologisch doordenkt en praktisch ruimte geeft.

6. Slot: krachten van toekomstige eeuw gesmaakt

De verwondering over het heilswerk van Christus en over het onderpand van Gods Geest loopt als een rode draad door het leven van de apostel Paulus.

Omdat Jezus Christus niet veranderd is (Hebr. 13:8), mogen ook wij als gelovigen ons nog steeds verwonderen over de hemelse gaven en het goede Woord van God en de krachten van de toekomstige eeuw smaken (Hebr. 6:4-5). Wat God begonnen is in onze levens zal Hij voltooien (Fil. 1:6). De vreugde die ons nu in Christus door de Geest ten deel valt, zal straks ten volle zijn. 'Maar 't vrome volk in U verheugd, zal huppelen van zielevreugd, daar zij hun wens verkrijgen; hun blijdschap zal dan, onbepaald, door 't licht dat van Zijn aanzicht straalt, ten hoogste toppunt stijgen' (Psalm 68:2; ber.). Het eschaton overtreft ten volle het voorschot dat de Geest als onderpand in onze levens uitwerkt.

G.C. Vreugdenhil is predikant van de hervormde Sint-Jansgemeente in Gouda